

อัตลักษณ์พุทธศิลปกรรมในจังหวัดเชียงราย

THE IDENTITY OF BUDDHIST ARTS IN CHIANG RAI

อนุพงษ์ ดาวทอง *

Anuphong Dowthong

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาประวัติพัฒนาการและลักษณะพุทธศิลป์ใน เชียงราย อัตลักษณ์พุทธศิลปกรรมในจังหวัดเชียงรายและวิเคราะห์คุณค่าของอัตลักษณ์พุทธศิลปกรรมใน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า

งานพุทธศิลป์ในจังหวัดเชียงรายมีพัฒนาการมาอย่างยาวนานโดยตีสืบต่อจากงานพุทธศิลปกรรม ล้านนาได้รับการผสมผสานงานศิลปะอย่างหลากหลายและได้รับอิทธิพลงานศิลปะต่างๆแต่ยังคงความเป็นอัต ลักษณ์ตามยุคตามสมัยดังที่ได้เห็นกันในอดีตจนถึงปัจจุบัน

งานพุทธศิลป์ที่สำคัญของจังหวัดเชียงรายที่เห็นได้ชัดก็คือ งานพุทธศิลป์เมืองเชียงแสน โดยมี หลักฐานที่ปรากฏหลงเหลืออยู่หลายอย่าง เช่น งานประติมากรรมได้แก่ พระพุทธรูปเชียงแสน งาน สถาปัตยกรรม ล้วนมีเอกลักษณ์เด่น โบสถ์ วิหาร อาคารก่ออิฐถือปูน วิหารสมัยเชียงแสนมีเอกลักษณ์ คือ “เป็นหลังคาที่แสดงโครงสร้าง” คือไม่มีฝ้าเพดาน สามารถมองเห็นเครื่องหลังคาได้ทุกชิ้น งานจิตรกรรม ช่วง ยุคหลังพุทธศตวรรษที่ 25 จะพบงานจิตรกรรมภาพวิถีชีวิต ประเพณี ของทางภาคเหนือที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนา

คุณค่าอัตลักษณ์งานพุทธศิลปกรรมมีความสัมพันธ์หลากหลายด้าน อาทิ เช่น คุณค่าอัตลักษณ์พุทธ ศิลปกรรมด้านหลักธรรมคำสอน การนำหลักธรรมถ่ายทอดในการสรรค์สร้างผลงานพุทธศิลปกรรม คุณค่าอัต ลักษณ์พุทธศิลปกรรมด้านทางด้านประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่บอกเรื่องราวจากอดีตสู่ปัจจุบัน คุณค่าอัตลักษณ์ พุทธศิลปกรรมด้านทางด้านสุนทรีย์ งานพุทธศิลปกรรมแห่งความสวยงาม คุณค่าอัตลักษณ์พุทธศิลปกรรม ด้านทางด้านสังคม สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คุณค่าอัตลักษณ์พุทธศิลปกรรมด้านทางด้าน เศรษฐกิจทำหน้าที่ในส่วนสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, พุทธศิลปกรรม

---

* นิสิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนามหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ABSTRACT

The objectives of this research are to study the history and development of Buddhist art in Chiang Rai, Identity of Buddhist art in Chiang Rai and analyze the value of Buddhist art in Chiang Rai.

The Buddhist art work in Chiang Rai has a long development, continuing from the Lanna Buddhist art work, being mixed in a wide range of art and influenced by various works of art, but still retains the identity of the modern era as seen in the past to the present

The important Buddhist art work of Chiang Rai is clearly visible. Buddhist art work in Chiang Saen city .There are many evidences such as sculpture, Buddha image of Chiang Saen , all Architecture have unique characteristics, cathedral church, brick building Chiang Saen period temple is unique. "A roof that shows the structure" is no ceiling Can see the roof of every piece of the painting during the post-Buddhist era, 25th century will find the painting, life style, tradition of the north that is related to Buddhism.

The identity values Buddhist works of art have a variety of relationships, such as identity values, Buddhist arts, Dharma teachings. Applying the principles of the Dharma to convey in the creation of Buddhist works of art Identity value, Buddhist arts, history is something that tells stories from the past to the present. Identity value of Buddhist arts in aesthetic aspects Buddhist art work of beauty identity value, Buddhist arts, social aspects reflecting the way of life, identity value, Buddhist arts, economic aspects, acting the value of Buddhist economics as a function of economic support

Keywords: The identity, Buddhist art

บทนำ

สังคมไทยตั้งแต่สมัยอดีตนั้น สถาปัตยกรรมทางศาสนามีบทบาทและมีความสำคัญต่อทางวิถีชีวิตและมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาจึงยึดหลักธรรมคำสอนหรือปรัชญาทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ดังนั้น วัดจึงกลายเป็นสถานที่อันสำคัญอย่างยิ่งแก่ประชาชนเหล่านั้น โดยวัดได้ทำหน้าที่เป็น โรงเรียน โรงพยาบาล สถานที่ฝึกอาชีพหรือแม้กระทั่งสถานที่พักทั้งทางกายและจิตใจ นอกจากนี้วัดยังเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปกรรมที่สำคัญของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นงานด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และงานสถาปัตยกรรม ซึ่งงานศิลปะเหล่านั้นได้สร้างขึ้นจากจินตนาการและแรงบันดาลใจจากความเชื่อความศรัทธาพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ศิลปกรรมไทยจึงส่วนใหญ่จึงมีจุดกำเนิดมาจากพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ซึ่งบางครั้งเราจะเรียกศิลปกรรมเหล่านี้ที่เกิดจากแนวคิดทางศาสนาว่า พุทธศิลป์

พุทธศิลปกรรมเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นตามความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาขณะนั้น ชมพูทวีปยังไม่นิยมการสร้างรูปเคารพจึงปรากฏแต่รูปอื่นเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เช่น ธรรมจักร ดอกบัว รูปนัตร์ รูปโคม รูปบัลลังก์ว่าง ครั้นถึงการสังคายนาครั้งที่ 3 สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชพระองค์ทรงแสดงตนเป็นพุทธมามกะอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากที่สำคัญได้ร่วมกับพระโมคคัลลีบุตร

จัดส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนต่างๆ จำนวน 9 สาย สายที่ 8 มีพระโสณะและพระอุตตระ ได้เดินทางมายังสุวรรณภูมิ¹ ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและตั้งมั่นในดินแดนสุวรรณภูมิ แต่ดินแดนแห่งนี้ยังมีปัญหาว่าศูนย์กลาง อยู่ที่ไหนกลุ่มคนไทยเชื่อว่า ได้แก่ นครปฐม ปรากฏหลักฐานที่สำคัญคือพบพระพุทธรูปศิลาขาวทั้งนี้ยังพบวัดโบราณอีก เช่น วัดพระงาม วัดเมรุ วัดธรรมศาลาและเจดีย์ที่สำคัญคือองค์พระปฐมเจดีย์ เชื่อว่าเป็นอิทธิพลของพระพุทธศาสนาจากการเผยแผ่ของพระสมณทูตครั้งนั้น

ในราวพุทธศตวรรษที่ 3 – 6 นั้น งานศิลปกรรมซึ่งทำเป็นภาพสลักเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ จะไม่ทำให้ปรากฏเป็นรูปพระพุทธเจ้าในภาพแต่จะใช้รูปอื่นเป็นสัญลักษณ์แทน เช่น รอยพระบาท กวางธรรมจักร แทน เป็นต้น รูปแสดงต่างๆนั้นหมายถึงเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติ ดอกบัว หมายถึง พระพุทธเจ้าประสูติ ต้นศรีมหาโพธิ์ หมายถึง การตรัสรู้ ธรรมจักร หมายถึง การแสดงพระธรรมเทศนา และพระสถูป หมายถึง การปรินิพพาน ทั้งนี้เพราะในอินเดียสมัยนั้นยังไม่นิยมทำรูปเคารพบูชา คือไม่ทำรูปพระพุทธเจ้าเป็นรูปมนุษย์ จึงทำแต่รูปอย่างอื่นขึ้นแทน เช่น ปางมหาภิเนษกรมณ์ ก็ทำเป็นรูปม้าผูกเครื่องไม่มีคนขี่ ดังปรากฏอยู่ที่พระมหาสถูปสาญจี เป็นต้น ต่อมาในราว พุทธศักราช 500 จึงนิยมทำรูปเคารพพระพุทธเจ้าขึ้น

เมื่อพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในดินแดนสุวรรณภูมิ ความเจริญของพระพุทธศาสนาย่อมส่ง อิทธิพลต่อกลุ่มชนต่างๆ รวมทั้งอาณาจักรที่เกิดขึ้นช่วงนั้นด้วย เช่น อาณาจักรทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี สุโขทัยและล้านนา อาณาจักรล้านนาศูนย์กลางอยู่ที่ “นครศรีนครพิงค์เชียงใหม่”²

ในสมัยพญากือนามีการนำเอาพระพุทธศาสนาและพุทธศิลป์แบบสุโขทัยเข้าสู่ล้านนา มีการสร้างวัดวาอารามช่วงเวลานี้เป็นจำนวนมากต่อมาสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัยจึงมีอิทธิพลต่อ รูปแบบงานสถาปัตยกรรมเชียงใหม่ เช่น การวางผัง รูปแบบอาคาร วัด อุโบสถและเจดีย์ ได้ส่งผลให้สกุลช่างเชียงใหม่สมัยนั้นสังเคราะห์รูปแบบมาเป็นสกุลช่างศิลปะเชียงใหม่ขึ้นเมื่อพระมหากษัตริย์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยการสร้างวัดวาอารามหรือทรงออกผนวชได้ส่งผลให้เจ้าขุนมูลนายระดับต่างๆ เจริญรอยตามจึงปรากฏหลักฐานว่ามีการสร้างวัดและมีการบวชนาคหลวงสมัยพญาเมืองแก้วจำนวน 1,200 รูป³

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยซึ่งในอดีตตั้งอยู่ในส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา เมืองเชียงรายได้ประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นที่ตั้งของหิริญนครเงินยางเชียงแสน ซึ่งเป็นนครหลวงก่อนการกำเนิดอาณาจักรล้านนา มี “คำเมือง” เป็นภาษาท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งด้านศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในรูปแบบล้านนา ไทใหญ่ ไทเขิน และไทลื้อจากสิบสองปันนาผสมผสานกัน โดยเฉพาะงานพุทธศิลปกรรมอันมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว อาทิเช่น งานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรม และงานจิตรกรรม ที่มีความงดงามเป็นอย่างมาก

¹ สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534), หน้า 15.

² สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534), หน้า 45.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

สำหรับงานศิลปกรรมและงานจิตรกรรมนั้นในอดีตมิได้เป็นสมบัติของเอกชนที่สามารถนำมาประดับตกแต่งภายในอาคารบ้านเรือนเปรียบเสมือนสมบัติส่วนตัวในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะคตินิยมและเงื่อนไขทางสังคม ในระยะนั้นมีความจำกัดอยู่ที่อำนาจทางศาสนจักรและอำนาจทางศาสนจักรเป็นอำนาจสูงสุด⁴

แต่ในปัจจุบันก็ยังพบงานศิลปกรรมเชิงพุทธที่ได้ถูกนำมาประดับตกแต่งตามอาคารสถานที่สำคัญสถานที่ราชการต่าง ๆ ซึ่งเป็นการนำเอางานศิลปะเหล่านั้นมานำเสนอเพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์อันสวยงามของแต่ละท้องถิ่นเพื่อสะท้อนให้เห็นความงามความเชื่อ ตามปรัชญางานศิลปะให้คนอื่นได้เห็นและชื่นชมศิลปะเหล่านั้นแต่เมื่อต้องการจะศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล สถานที่สำคัญที่ให้ข้อมูลได้ดีกว่าก็คือ วัตถุอารามต่าง ๆ ที่มีงานพุทธศิลปกรรมทั้งเก่าทั้งใหม่ไว้ให้ได้ศึกษาอย่างมากมายหลายรูปแบบ เช่น งานสถาปัตยกรรม จิตรกรรมและประติมากรรม เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการนำเอาเรื่องราวทางศาสนานั้นมาแสดงออกทางศิลปกรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาพร้อมกันไปด้วย เพื่อจะได้นำเอาความรู้เหล่านั้นไปแยกแยะให้ได้ว่า ในการสะท้อนเรื่องราวของศาสนาออกมาเป็นผลงานศิลปกรรมต่าง ๆ อะไรเป็นแก่นแท้ของศาสนา อะไรเป็นกระพี้ของศาสนา⁵ เพื่อที่จะได้รับความรู้จากงานพุทธศิลปกรรมในด้านต่าง ๆ ที่เป็นปรัชญาแฝงไว้อย่างแท้จริงซึ่งจะสามารถนำไปเผยแพร่หรือศึกษาต่อไปได้อย่างถูกต้อง

จากเหตุผลข้างต้นผู้ศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญของงานพุทธศิลปกรรมในจังหวัดเชียงรายจึงได้ทำการศึกษาหาข้อมูลด้านประวัติ พัฒนาการและลักษณะของพุทธศิลปกรรมในจังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของอัตลักษณ์ของพุทธศิลปกรรมในจังหวัดเชียงราย ซึ่งจะนำมาซึ่งความรู้แก่ผู้ศึกษาเองและต่อผู้สนใจทั่วไปเพื่อการนำไปสู่การปฏิบัติรักษาไว้ซึ่งงานพุทธศิลปกรรม อีกทั้งยังจะเป็นการรักษาซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชนชาติไว้ได้โดยการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติ พัฒนาการและลักษณะพุทธศิลปกรรมในเชียงราย
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์พุทธศิลปกรรมในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของอัตลักษณ์พุทธศิลปกรรมในจังหวัดเชียงราย

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ได้ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็นขั้นตอนรายละเอียด ดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติ พัฒนาการพุทธศิลป์ในล้านนาและจังหวัดเชียงราย จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ หนังสือ ตำรา วารสารที่เกี่ยวข้องและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานพุทธศิลปกรรมต่าง ๆ แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ บทความ เอกสารวิชาการและรายงานวิจัย ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการวิจัย และการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญ
2. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

⁴ อำนาจ เย็นสบาย, ประวัติศาสตร์ศิลปกรรมร่วมสมัยรัตนโกสินทร์, (ม.ป.ท.: ม.ป.ป), หน้า 5.

⁵ ปิ่น มาลากุล ม.ล., "การเปิดแสดงจิตรกรรมฝาผนังในเทศกาลเข้าพรรษา", วารสารศิลปกร, 2502, หน้า 25

3. วิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาแล้ว
4. สรุปและนำเสนอข้อมูล

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

1. ประวัติพัฒนาการและลักษณะพุทธศิลป์ในเชียงใหม่

พุทธศิลป์กรรมเมืองเชียงใหม่ หมายถึง งานพุทธศิลป์กรรมในจังหวัดเชียงใหม่ประกอบไปด้วยงานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรม งานจิตรกรรม และงานวรรณกรรม

การนับถือพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม คงเป็นสิ่งที่มีความมาก่อนแล้ว ทั้งในแคว้นหรือรัฐและในแคว้นโยนก และยังคงสืบทอดต่อมาในสมัยพญามังรายมหाराช โดยมีหลักฐานชัดเจนพอขุดเมืองร้างตรงล้อมใส่และศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยเป็นองค์ศาสนูปถัมภ์และทรงนำหลักกรรมทางศาสนามาใช้ในการปกครองราษฎรและ ได้ผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับความเชื่อของพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อเรื่องรุกขเทวดาศักดิ์สิทธิ์อยู่รักษาไม้เดือ เทวดานั้นมักให้คุณแก่คนทั้งหลาย พญามังรายจึงสร้างวัดและปลุกต้นไม้เดือ ซึ่งถือว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่

งานพุทธศิลป์กรรมในล้านนามีการผสมผสานงานศิลปะอย่างหลากหลายและได้รับอิทธิพลงานศิลปะต่างๆจากพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามาประยุกต์ผสมผสานกันไปแต่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ตามยุคตามสมัย ดังที่ได้เห็นกันในอดีตจนถึงปัจจุบัน งานพุทธศิลป์ยังคงมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันอยู่บ้าง เพราะเกิดจากการนำเอาอัตลักษณ์รูปแบบในการสร้างมาประยุกต์ใช้ในกลุ่มงานพุทธศิลป์

งานพุทธศิลป์ที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ที่เห็นได้ชัดก็คือ งานพุทธศิลป์เมืองเชียงใหม่ โดยมีหลักฐานที่ปรากฏหลงเหลืออยู่หลายอย่างเช่น

งานประติมากรรม ได้แก่ พระพุทธรูปเชียงใหม่ ลักษณะสำคัญของพระพุทธรูปเชียงใหม่เป็นงานศิลปะล้านนา ซึ่งมักเรียกว่า แบบเชียงใหม่ คือ องค์พระมีลักษณะพระวรกายอวบอ้อม พระพักตร์อ้อม กระพุ้งมาลาเป็นรูปต่อมกลม และดอกบัวตูม พระศกเป็นแบบกันหอย พระขนงโค้งรับพระนาสิกงุ้มเล็กน้อย ชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน พระอุระนูนตั้งราชสีห์ อยู่ในท่านั่งขัดสมาธิเพชร

งานสถาปัตยกรรม ได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ หอไตร มีลักษณะเด่น เช่น โบสถ์ วิหาร อาคารมีการทำในลักษณะก่ออิฐถือปูน หลังคาโบสถ์ วิหารสมัยเชียงใหม่มีเอกลักษณ์ คือ “เป็นหลังคาที่แสดงโครงสร้าง” คือไม่มีฝ้าเพดาน เมื่อเข้าไปข้างในแล้วสามารถมองเห็นเครื่องหลังคาได้ทุกชั้น การตกแต่งนิยมการตกแต่งด้วยเครื่องไม้แกะสลักและลายรูปปั้น องค์พระเจดีย์ทรงระฆังถูกบีบให้เล็กลง มีบัลลังก์ปล้อง และที่ยอดมีฉัตรกัน เจดีย์บางองค์เป็น 8 เหลี่ยม บางองค์เป็นเจดีย์ทรงกลม เจดีย์เชียงใหม่ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์กรรมมาจากสุโขทัย

งานจิตรกรรมพุทธศิลป์กรรมเชียงใหม่ ผลงานส่วนใหญ่ในระยะหลังของช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 ที่ปรากฏในกลุ่มวัดวามารามในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่น่าสังเกตว่าเราได้พบเห็นอยู่เป็นจำนวนมาก สิ่งที่ได้อธิบายจากงานจิตรกรรมในช่วงนี้คือ กลุ่มฝีมือช่างพื้นบ้านล้านนาโดยรวมแล้วอาจแบ่งได้ตามอิทธิพลที่ปรากฏในงาน เช่น กลุ่มล้านนาที่มีอิทธิพลมาจากกรุงเทพฯ กลุ่มช่างไทยใหญ่ กลุ่มช่างไทยลื้อ รวมทั้งกลุ่มที่มีอิทธิพลมาปรากฏอยู่ด้วย เป็นต้น เรื่องราวที่เขียนเท่าที่ได้ประมวลได้คือ พุทธประวัติและชาดก ที่นิยมอย่างมากคือ ทศชาติและนิทานชาดก (ปัญญาชาดก) รวมทั้งชาดกนอกนิบาต และภาพวิถีชีวิต ประเพณี ของทางภาคเหนือที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

งานจิตรกรรมพุทธศิลป์ที่เห็นได้ชัดและหาดูได้ง่าย อาทิ ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนหอบพระหยก เชียงราย วัดพระแก้ว เป็นงานจิตรกรรมไทยเขียนเรื่องราวประวัติการสร้างวัดพระแก้วองค์ปัจจุบัน และอีกหนึ่งวัดแห่งท่องเที่ยวสำคัญอีกแห่งคือ วัดร่องเสือเต้น ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถเป็นภาพ เขียนเล่าเรื่องราวพุทธประวัติ เป็นต้น

2. อัตลักษณ์พุทธศิลป์ในจังหวัดเชียงราย

ความเป็นอัตลักษณ์ของงานพุทธศิลป์ในจังหวัดเชียงราย เป็นรูปแบบงานศิลปะที่มีลักษณะรูปแบบปะปนผสมผสานกับศิลปะอื่น โดยการได้รับอิทธิพลเข้ามาทำให้การสร้างงานศิลปะเกิดการนำศิลปะหลายแห่งมาประยุกต์ผสมผสานกันทำให้เกิดงานพุทธศิลป์แบบล้านนา หรือพุทธศิลป์เชียงราย

งานประติมากรรมได้แก่ พระพุทธรูปเชียงแสน เนื่องจากเป็นงานประติมากรรมที่มีการกล่าวถึงมากที่สุดเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะอันโดดเด่นลักษณะสำคัญของพระพุทธรูป มีพระวรกายอวบอ้อม พระพักตร์อ้อม กระจุกมาลาเป็นรูปต่อมกลมและดอกบัวตูม ชายผ้าสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน ทาหนักขัดสมาธิเพชร อุกรณ์ที่ใช้ในการพระพุทธรูปได้แก่การด้วยสำริด เป็นส่วนมาก และการปั้นจากปูนในปัจจุบันได้รับความนิยมสูง เพราะเนื่องจากใช้ทุนทรัพย์ในการสร้างต่ำกว่า และใช้เวลารวดเร็วกว่า

งานสถาปัตยกรรม ที่เห็นได้โดยทั่วไปได้แก่ โบสถ์ วิหาร หอไตร มีเอกลักษณ์เด่นต่างจากงานศิลปะอื่น โบสถ์ วิหาร อาคารก่ออิฐถือปูน มีขนาดเล็กหรือใหญ่ขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่ ไม่นิยมสร้างให้สูงมากนักเน้นพื้นที่ใช้สอยภายใน ลักษณะของหลังคา คือ “เป็นหลังคาที่แสดงโครงสร้าง” เมื่อเข้าไปข้างในจะสามารถมองเห็นเครื่องหลังคาได้ทุกชั้น การตกแต่งอาคารนิยมตกแต่งด้วยเครื่องไม้สลักและลายรูปปั้น

งานจิตรกรรมพุทธศิลป์ แบ่งผลงานออกได้เป็น 3 ระยะเวลา คือ ระยะเวลาที่ 1 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 – 21 เป็นจิตรกรรมยุคแรก ระยะเวลาที่ 2 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 – 24 ลักษณะภาพจิตรกรรมเหล่านั้นได้รับอิทธิพลจากศิลปะพม่า เป็นการเขียนภาพเน้นไปทางลายเครือดอก ลายเถาไม้ต่างๆ ซึ่งใช้สีในการเขียนเป็นการลงลักปิดทอง การใช้สีธรรมชาติในการเขียนงานจิตรกรรม ระยะเวลาที่ 3 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นผลงานในยุคปลาย ลักษณะโดยทั่วไปของจิตรกรรมอยู่ในแบบผสมผสานพื้นบ้าน นิยมเขียนภาพเชิงเล่าเรื่องเป็นหลัก เรื่องราวที่เขียนเป็นคตินิยมเฉพาะชาวล้านนา

3. คุณค่าของอัตลักษณ์พุทธศิลป์ในจังหวัดเชียงราย

พุทธศิลป์ในจังหวัดเชียงรายเป็นศิลปะแบบล้านนาที่มีความงดงามเป็นอย่างมากเป็นศิลปะที่ได้รับอิทธิพลศิลปะแบบต่างๆ เข้ามาประยุกต์ร่วมด้วย อาทิ ศิลปะลาว ศิลปะสุโขทัย ศิลปะพม่า งานสถาปัตยกรรมเป็นงานที่มีลักษณะรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ เรียบง่ายสวยงาม งานประติมากรรม คือ กลุ่มพระพุทธรูป ที่มีลักษณะจำเพาะหรือเรียกกันว่า พระสิงห์เชียงแสน เป็นพระพุทธรูปที่มีความงดงาม ในการสร้างพระพุทธรูปยังมีการผสมผสานระหว่างเรื่องของฤกษ์ยาม พิธีกรรม วิธีการหล่อ และการตกแต่ง อันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ธรรมชาติและนอกเหนือธรรมชาติ และกลุ่มผู้ที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา งานจิตรกรรมพุทธศิลป์ก็เป็นงานศิลปะที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งเพราะมีการสร้างขึ้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนของชาวเชียงราย ที่มีความศรัทธาและเลื่อมใสพระพุทธศาสนา งานจิตรกรรมเหล่านั้นเป็นเสมือนส่วนหนึ่งในการสืบทอดและรักษาศิลปะพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป เพื่อเป็น

ประโยชน์แก่เยาวชนรุ่นหลังที่ต้องการศึกษาเรียนรู้งานพุทธศิลป์พระพุทธรูปและศิลปกรรมเชียงใหม่ยังสามารถบอกถึงเรื่องราวของพระพุทธรูปและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวลำปางได้เป็นอย่างดี

คุณค่าอัตลักษณ์พุทธศิลป์พระพุทธรูปด้านหลักธรรม ประกอบไปด้วยการสืบทอดพระพุทธรูปและศิลปกรรมและศิลปกรรมคำสั่งสอน โดยใช้หลักธรรม และการนำหลักธรรมถ่ายทอดในการสรรค์สร้างผลงานพุทธศิลป์ เช่น ธรรมจักร หมายถึง อริยมรรคมีองค์ 8 ในทางพระพุทธรูป หรือรวมไปถึง สัญลักษณ์แทนวัฏจักรเวียนว่ายตายเกิด

คุณค่าอัตลักษณ์พุทธศิลป์พระพุทธรูปด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าของงานพุทธศิลป์พระพุทธรูปพระพุทธรูปเป็นสิ่งที่บอกเรื่องราว และแสดงความเป็นมาพัฒนาการของประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ทั้งประวัติศาสตร์ทางพระพุทธรูป ประวัติศาสตร์ชาติการเมืองการปกครอง ที่ปรากฏจากงานพุทธศิลป์พระพุทธรูป เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงในหอพระหยกเชียงราย วัดพระแก้ว เป็นการเขียนภาพบรรยายเรื่องราวประวัติการสร้างพระแก้วมรกต เป็นต้น

คุณค่าอัตลักษณ์พุทธศิลป์พระพุทธรูปด้านสุนทรียะ งานพุทธศิลป์ทุกชิ้นถูกสร้างขึ้นให้เกิดความสวยงามอยู่เสมอ จึงมีคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์แฝงอยู่ในชิ้นงาน ที่เห็นได้ชัดคือ งานพุทธศิลป์พระพุทธรูปวัดร่องขุ่น ผลงานเหล่านั้นถูกสร้างขึ้นเพื่อความสวยงาม ลงตัวตามแบบแผนงานพุทธศิลป์และยังแฝงคุณค่าไปด้วยปรัชญาต่างๆ เมื่อดูแล้วจะทำให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ต่อผู้ที่ได้พบเห็นอย่างแน่นอน

คุณค่าอัตลักษณ์พุทธศิลป์พระพุทธรูปด้านสังคม งานพุทธศิลป์พระพุทธรูปของลำปางและจังหวัดเชียงรายได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นมาและความเป็นอัตลักษณ์ของชาวเชียงใหม่ที่มีความเป็นอยู่อาศัยกันอย่างมีความสุขรุ่งเรืองทางพุทธศาสนามากน้อยเพียงใดโดยระยะเวลาในอดีตตลอดมาจนได้เห็นงานพุทธศิลป์ที่สมบูรณ์งดงามมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

คุณค่าอัตลักษณ์พุทธศิลป์พระพุทธรูปด้านเศรษฐกิจ ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดเชียงใหม่โดยเฉพาะวัดวาอาราม เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความนิยมเป็นอย่างมาก และเป็นแหล่งหมุนเวียนทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 จากผลการวิจัยพบว่างานพุทธศิลป์มีพัฒนาการเกิดขึ้นต่อเนื่องหลายยุคสมัยและมีการนำอิทธิพลศิลปะอื่นเข้ามาประยุกต์จึงทำให้งานพุทธศิลป์มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามยุคสมัย ดังนั้นควรมีการทำการวิจัยอย่างต่อเนื่องภายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

1.2 ควรมีการวิจัยพุทธศิลป์เชิงอนุรักษ์ เพื่อเป็นการสืบทอดให้งานศิลปะเหล่านั้นให้คงอยู่และเป็นแหล่งเรียนรู้ รวบรวมข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจศึกษา

1.3 เมื่อทำวิจัยสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์แล้วควรมีหน่วยงานวิจัยพุทธศิลป์ไปจัดนิทรรศการแสดงผลเผยแพร่ข้อมูลให้แก่ผู้ที่สนใจได้เรียนรู้ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ผู้ศึกษาวิจัยเห็นว่าควรที่จะศึกษาในประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

2.1 ควรศึกษาอัตลักษณ์พุทธศิลป์พระพุทธรูปในจังหวัดอื่นๆในภาคเหนือ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561)

2.2 ควรศึกษาอัตลักษณ์พุทธศิลป์เฉพาะด้าน อาทิ เช่น ศึกษาอัตลักษณ์พุทธศิลป์
ด้านงานจิตรกรรม ด้านงานประติมากรรม ด้านงานสถาปัตยกรรม เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ปิ่น มาลากุล ม.ล., “การเปิดแสดงจิตรกรรมฝาผนังในเทศกาลเข้าพรรษา”, *วารสารศิลปกร*, 2502, หน้า 25
สิริวัฒน์ คำวันสา, *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย*, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, 2534

อำนาจ เย็นสบาย, *ประวัติศาสตร์ศิลปกรรมร่วมสมัยรัตนโกสินทร์*, ม.ป.ท.: ม.ป.ป